

УДК 378. 8.016:811.111

ІНОЗЕМНА МОВА ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ

Цимбрило С.М.

Національний університет «Львівська політехніка»

У статті аналізується проблема формування професійної культури майбутніх інженерів у процесі вивчення іноземної мови у вищих технічних навчальних закладах. Визначаються умови та фактори, які ефективно впливатимуть на формування іншомовної мовленнєвої компетенції студентів. Уточнено поняття «професійна культура», охарактеризовано зміст особистісного компонента професійної культури інженера. Визначено структуру професійної культури у студентів інженерно-технічних спеціальностей і охарактеризовано її зміст. Теоретично обґрунтовано педагогічні умови, принципи, передумови, зміст, форми та засоби формування професійної культури у студентів інженерно-технічних спеціальностей. Визначено дидактичні умови реалізації освітньо-виховного потенціалу іноземної мови для ефективного формування професійної культури у майбутніх інженерів.

Ключові слова: іноземна мова, іншомовна мовленнєва компетенція, професійна культура, підготовка майбутніх фахівців, педагогічні умови, педагогічне керування, освітньо-виховний потенціал навчальної дисципліни.

Постановка проблеми. Сьогодні в економіко-політичному житті країни має значний вплив на всі сфери соціального життя людини, висуваючи при цьому все нові вимоги, а саме до освітнього процесу. Перед майбутнім інженером ставляться ряд вимог, яким він повинен відповідати, а саме: бути кваліфікованим працівником, конкурентоздатним, компетентним, вільно володіти своєю професією, спроможним до ефективного праці за спеціальністю на рівні світових стандартів, вільно володіти хоча б однією з іноземних мов (англійською насамперед). Формування такого фахівця все більше пов'язується з вивченням іноземної мови, що є однією із складових професійної культури та компетентності майбутнього інженера. Постала потреба підготовки фахівця до адаптації у глобалізованому просторі, де відбуваються значні динамічні зміни та істотний вплив на особистість. У сучасних умовах спілкування іноземними мовами стало вкрай необхідним чинником майбутньої професійної діяльності, у зв'язку з чим значно збільшується роль іноземної мови у вищих технічних навчальних закладах. Іноземна мова розглядається як ефективний засіб кваліфікованої професійної діяльності та спілкування сучасного інженера. Так, Європейська федерація національних

асоціацій інженерів серед вимог до «потенціалу компетентності інженера» називає вільне користування однією із європейських мов, окрім своєї рідної. Знання іноземних мов допомагає студентам ВТНЗ познайомитися з досягненнями інших країн в галузі, а також доцільно та ефективно використати ці знання у майбутній професійній діяльності та у міжнародному спілкуванні. Саме вивчення іноземних мов сприяє формуванню професійної культури у студентів інженерно-технічних спеціальностей, є засобом майбутньої висококваліфікованої професійної діяльності та професійного спілкування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед науковців, що досліджують проблеми формування іншомовної комунікативної компетенції студентів, це: О. Безкоровайна, Е. Бібікова, Л. Вікторова, С. Козак, З. Корнева, А. Мартинюк, Л. Мороз, І. Онуфрієва, І. Секрет, О. Тарнопольський, О. Тинкалюк, В. Тупченко, Ю. Яценко та ін. На сьогодні ця проблема залишається відкритою для багатьох дослідників, які постійно знаходяться в пошуку її вирішення. У галузі трудової і професійної підготовки необхідні передумови становлення особистісного підходу розроблялись у дослідженнях А. Алексюка, Г. Балла, І. Зязюна, В. Козакова, Г. Костюка, С. Максименка,

Н. Ничкало, В. Семиченко, О. Пехоти, Л. Пуховської, В. Чебишевої та ін. Набуття перерахованих вище якостей вимагає формування нової парадигми вищої освіти, орієнтованої на реалізацію в практиці вищої школи ідей гуманізації, гуманітаризації, інформатизації особистісно-діяльнісного підходу, що забезпечує нову систему соціалізації і професіоналізації особистості.

У працях вітчизняних і зарубіжних учених докладно розглядається формування професійної культури педагогів (В. Гриньова, Н. Гузій, І. Ісаєв, Г. Михалін, М. Пічкур, В. Радул, Я. Черньонков та інші), медиків (Г. Батрак, Є. Вагнер), юристів і працівників правоохоронної сфери (І. Михаліченко, С. Сливка). Чимало наукових досліджень присвячено окремим аспектам професійної підготовки майбутніх офіцерів (О. Бикова, О. Діденко, Т. Щеголева), економістів і менеджерів (Н. Замкова, О. Михайлов). Теоретичні питання фахової підготовки інженерів розробляють Н. Багдасар'ян, В. Манько, Є. Шаповалов та інші.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Завдяки останнім досягненням у процесі об'єднання Європи створено реальні умови для соціального та людського розвитку, що дедалі більш стає конкретною та доречною реальністю не тільки для Європейського Союзу та його громадян, але й для усіх європейських країн. Актуальним є те, що на відміну від традиційного навчального процесу, який базується на логіці предметної сфери, де головним є одержання знань, а основною метою – формування професійних умінь і навичок, у гуманізованому навчальному процесі головною є особистість фахівця, а основною метою – її всебічний розвиток. Вчені І.А. Зязюн та Г.М. Сагач стверджують, що на стику століть зародилася «культуросотворча освіта з її уявленням про гуманістичний тип особистості, яка не тільки споживає культурні цінності, а й примножує їх, особистості як самоцінності і мети, а не засобу суспільного розвитку» [3, с. 40].

Мотивація студентів до вивчення іноземної мови повинна формуватися через:

- наявність внутрішніх мотивів засвоєння іноземної мови;
- наявність пізнавально-комунікативних потреб;
- бажання вдосконалювати, відшліфувати власне мовлення (володіння екстралінгвістичними засобами спілкування);
- прагнення підвищити якість власної мовленнєвої культури (використання мовних засобів відповідно до мети, умов, ситуацій спілкування) [2, с. 23].

Мета статті. Головною метою цієї роботи є розкриття сутності терміну «професійна культура» у контексті формування професійної культури майбутніх інженерів; обґрунтування вивчення іноземної мови як важливого компонента забезпечення високоякісної професійної підготовки сучасного фахівця.

Виклад основного матеріалу. Європейська Комісія визначила головні напрямки дій щодо мовної освіти (Брюссель, 2002): покращення і поширення практики вивчення мов упродовж усього життя людини; підвищення ефективності мовної освіти; створення сприятливих умов для ви-

вчення сучасних мов міжнародного спілкування. Україна не повинна стояти осторонь політичних і культурних подій та стояти осторонь, а тримати курс на інтеграційні тенденції у європейській системі освіти. Вища освіта зазнає змін відповідно до процесів європейської інтеграції, що досить активно підтримуються урядом України та Міністерством освіти й науки. Навчання іноземній мові було й залишається невід'ємною складовою процесу формування сучасного фахівця, де особливе місце виокремлюється у формуванні професійної культури майбутнього інженера. Щодо актуальності виконання соціального замовлення свідчить той факт, що показник рівня володіння іноземною мовою включений у освітньо-кваліфікаційну характеристику випускника вишу.

Комунікативна компетенція – це складне явище, багатокомпонентне, основними складовими є мовна та культурна компетенції. Для технічних вишів необхідно виокремити професійну компетентність, що включає в себе базові знання за фахом, без яких неможливо користуватися іноземною мовою у професійних цілях. Формування цієї компетенції – прерогатива профільюючих (випускних) кафедр. Свій внесок у процес професійної підготовки майбутнього фахівця вносить і кафедра іноземних мов, а саме: навчання студентів роботи з іноземною літературою за фахом, використання отриманої інформації як додатковий матеріал на семінарських заняттях та у науково-дослідній роботі на профільюючих кафедрах. У процесі досягнення цих цілей реалізуються також освітні й виховні завдання, що є складовими програми гуманітаризації вищої технічної освіти.

Відповідно до курсу навчання, доцільно виділити три основних рівня комунікативної компетенції:

1. Достатній рівень КК – рівень сформованості базових умінь і навичок у всіх видах мовної діяльності на основі мовних, соціокультурних і професійних знань.

2. Просунутий рівень КК – рівень активного й рецептивного володіння професійною лексикою й основними граматичними конструкціями досліджуваної мови, що забезпечує подальший розвиток умінь і навичок у всіх видах мовної діяльності з активним залученням соціокультурних і професійних знань.

3. Професійно-достатній рівень КК – рівень КК, що забезпечує практичне використання іноземної мови у сфері професійного спілкування.

Ю. Яценко у своїх дослідженнях щодо визначення структури комунікативної компетентності виділяє такі компоненти:

- дискурсивну компетентність (здатність поєднувати окремі речення у зв'язне усне або письмове повідомлення, дискурс, використовуючи для цього різноманітні синтаксичні та семантичні засоби когезії);

- соціолінгвістичну компетентність (здатність розуміти і продукувати словосполучення та речення з такою формою та таким значенням, які відповідають певному соціолінгвістичному контексту ілюктивного акту комунікації);

- ілюктивний акт (утілення у висловлюванні, породжуваному в ході мовлення, певної комунікативної мети; цілеспрямованість; функція впливу на співрозмовника (М. Кенел та М. Свейн);

- стратегічну компетентність (здатність ефективно брати участь у спілкуванні, обираючи для цього вірну стратегію дискурсу, якщо комунікації загрожує розрив через шум, недостатню компетенцію та ін., а також адекватну стратегію для підвищення ефективності комунікації);

- лінгвістичну компетентність (здатність розуміти та продукувати вивчені або аналогічні до них висловлювання, а також потенційна здатність розуміти нові, невивчені висловлювання) [4, с. 59].

Особливе значення в даний час здобуває орієнтоване навчання, що сприяє максимальній активізації творчих можливостей індивідуумів. Невід'ємним інструментом інноваційного підходу є методика викладання іноземних мов з використанням новітніх інформаційних технологій. Комп'ютерні програми, електронні підручники поступово відвойовують простір у неінтерактивних методичних матеріалах. Зацікавленість у студентів до такого виду навчальних матеріалів великий, що підвищує мотивацію до вивчення іноземної мови. Все це свідчить про потребу безперервного вивчення іноземних мов у вишах. Курс вивчення іноземної мови повинний завершуватися кваліфікаційним іспитом, що дає право на одержання сертифіката і в майбутньому це дасть можливість працювати за фахом із використанням даної іноземної мови.

Моральна, естетична, політична, побутова, професійна, гуманітарна, науково-технічна культура (за аксіологічним підходом) є, на думку авторів зазначеного словника, «проявами особистісної системи усвідомлених як цінності самим індивідом і визнаних в суспільстві як цінності якостей розуму, характеру, уяви, пам'яті особистості, отриманих в процесі виховання і освіти». А от сукупність всіх видів перетворювальної діяльності суспільства і людини та результатів цієї діяльності за діяльнісним підходом вчені відносять до основ культури виробництва, професійної культури, культури праці, дозвілля, побуту, обслуговування, спілкування, мови, поведінки, почуттів, мислення [6, с. 133].

За комунікативно-діяльнісного підходу змінюється роль викладача: він не просто повідомляє знання, але організовує пізнавальну діяльність студентів, створює умови для висловлення власної думки, ставлення до матеріалу, що вивчається, співвідносячи його з реальним життям, залучає студентів до творчої та мистецької діяльності.

Дисципліна «Ділова іноземна мова» включає вивчення ділового спілкування, що передбачає ознайомлення з лексичними та фразовими одиницями ділової мови. Основними завданнями цього курсу є навчання усного діалогічного і монологічного мовлення в тематичних рамках бізнес-сфери; навчання читання текстів з метою отримання інформації із теми на рівні повного або часткового розуміння; розвиток основ культури й етикету ділового письма та ознайомлення з міжнародними стандартами ведення ділової документації (у необхідних практичних межах); систематизація набутого за попередні роки вивчення мови граматичного матеріалу, необхідного для навчання діловому спілкуванню; збагачення лексичного запасу шляхом розширення ситуацій спілкування у діловій сфері.

Ділова іноземна мова – одна із дисциплін, яка передбачає вивчення різних видів документів іноземною мовою, набуття студентами навичок їх укладання, засвоєння етикету бізнес-кореспонденції. Це є невід'ємною складовою частиною сучасної підготовки фахівців та невід'ємною складовою професійної культури. Іншомовне спілкування може відбуватися як в офіційній, так і неофіційній формах, під час індивідуальних та групових контактів, у вигляді виступу на конференції, під час обговорення угод, договорів, проектів, написання ділових листів. У цьому полягає його головна відмінність від навчання мови для загальноосвітніх цілей та соціалізації (щоденного спілкування). Оволодіння студентами іншомовним спілкуванням – це досягнення професійної іншомовної комунікативної компетенції, рівень розвитку якої повинен забезпечити можливість ефективного спілкування в професійній сфері життєдіяльності майбутнього фахівця.

Будуючи модель професійної культури інженера, слід дотримуватися методологічних передумов, сформульованих І.Ф. Ісаєвим для побудови моделі професійно-педагогічної культури вчителя [5, 120], оскільки наведені нижче передумови є обов'язковими і повинні бути враховані під час побудови моделі професійної культури фахівця будь-якого профілю:

- цілісна культурно-історична характеристика професійної реальності виявляється в різних формах свого існування (професійна культура суспільства, організації, професійної школи, родини, окремої особи);

- особливості формування професійної культури фахівця зумовлені індивідуально-творчими, психофізіологічними, віковими характеристиками та індивідуальним досвідом особистості;

- формування професійної культури фахівця починається в системі професійної освіти, яка має інтегративні властивості цілого та продовжується протягом всієї професійної діяльності.

У професійній культурі інженера виділяють наступні функціональні компоненти та зумовлені ними елементи: гносеологічний (методологічна, дослідницька, інтелектуальна, психологічна культура), гуманістичний (моральна, духовна культура), нормативний (правова, управлінська, організаторська та виконавча культура), інформаційний (діагностична, прогностична, інноваційна, моніторингова культура), комунікативний (етична, рефлексивна культура, культура поведінки, спілкування, мовлення, культура міжнаціонального спілкування), освітній (технологічна, навчально-пізнавальна, дидактична культура) та виховний (політична, економічна, екологічна, естетична, фізична культура). У професійній культурі інженера виділені структурні компоненти – аксіологічний, технологічний та особистісно-творчий, які закладені у загальну структуру професійної культури фахівця.

Індивідуальний підхід передбачає підготовку різнорівневих завдань, тестів для контролю, які відповідають здібностям та схильностям студентів. За комунікативно-діяльнісного підходу змінюється роль викладача: він не просто повідомляє знання, але організовує пізнавальну діяльність студентів, створює умови для вислов-

лення власної думки, ставлення до матеріалу, що вивчається, залучає студентів до діяльності [1, с. 145].

Висновки і пропозиції. Отже, в процесі формування особистості одне з центральних місць посідає формування професійної культури фахівця як показника самосвідомої творчої особистості, яка прагне активно осмислювати своє буття у світі. оволодіння іноземною мовою як засобом міжнародного спілкування можливе за умов, які сприяють ефективному засвоєнню навчального матеріалу студентами на заняттях з іноземної мови у вищих педагогічних навчальних закладах. А відтак, її вивчення студентами вищих технічних навчальних закладів повинне

відповідати потребам міжнародного спілкування (комунікації). Ефективне формування комунікативної компетенції у студентської молоді доцільно забезпечувати шляхом залучення їх до спеціально організованої, духовно насиченої навчально-виховної та творчої суспільно значущої діяльності у процесі вивчення іноземної мови (за професійним спрямуванням) у ВНЗ. При цьому вплив іншомовної комунікативної культури відіграє важливу роль у процесі формування професійної культури інженера. Адже іноземна (англійська) мова посідає перше місце серед інших мов, що вивчаються в Європі та й в усьому світі загалом, і тому вона є важливим засобом комунікації для майбутніх фахівців.

Список літератури:

1. Безкоровайна О.В. Актуальні аспекти комунікативної компетенції студентів ВНЗ / О.В. Безкоровайна, Л.В. Мороз // Наукові записки. – Серія : філологічна. – Острог : Вид. нац. унів. «Острозька академія». – Вип. 25. – 2012. – С. 142-145.
2. Вікторова Л.В. Іншомовна підготовка студентів ВНЗ : оцінювання сформованості комунікативної компетентності [Електронний ресурс] / Л.В. Вікторова // Проблеми сучасної педагогічної освіти : педагогіка і психологія. – Ялта, 2010. – Вип. 26 (Ч. 1). – Режим доступу : www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pspo/2010_26_1/Viktor94.pdf. 151 ПЕДАГОГІКА
3. Зязюн І.А., Сагач Г.М. / І.А. Зязюн, Г.М. Сагач // Краса педагогічної дії. – К., 1997. – 302 с.
4. Яценко Ю.В. Сутнісний зміст формування іншомовної комунікативної компетентності у студентів ВНЗ / Ю.В. Яценко / Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. – Серія : педагогічні науки. – Черкаси, 2009. – Вип. 149. – С. 57-59.
5. Исаев И.Ф. Профессионально-педагогическая культура преподавателя. // Педагогика профессионального образования: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / Е.П. Белозерцев, А.Д. Гонеев, А.Г. Пашков и др.; Под ред. В.А. Сластенина. – М.: Издат. центр «Академия», 2004. – 368 с.
6. Краткий словарь по социологии / Под общ. ред. Д.М. Гвишиани, Н.И. Лапина; Сост. Э.М. Коржева, Н.Ф. Наумова. – М.: Политиздат, 1989. – 479 с.

Цимбрило С.М.

Национальный университет «Львовская политехника»

ИНОСТРАННЫЙ ЯЗЫК КАК НЕОТЪЕМЛЕМАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ БУДУЩИХ ИНЖЕНЕРОВ

Аннотация

В статье анализируется проблема формирования профессиональной культуры будущих инженеров в процессе изучения иностранного языка в высших технических учебных заведениях. Определяются условия и факторы, которые эффективно влияют на формирование иноязычной речевой компетенции студентов. Уточнено понятие «профессиональная культура», охарактеризованы содержание личностные компонента профессиональной культуры инженера. Определена структура профессиональной культуры студентов инженерно-технических специальностей и охарактеризованы ее содержание. Теоретически обоснованы педагогические условия, принципы, предпосылки, содержание, формы и средства формирования профессиональной культуры студентов инженерно-технических специальностей. Определены дидактические условия реализации образовательно-воспитательного потенциала иностранного языка для эффективного формирования профессиональной культуры у будущих инженеров.

Ключевые слова: иностранный язык, речевая компетенция, профессиональная культура, подготовка будущих специалистов, педагогические условия, педагогическое управления, образовательно-воспитательный потенциал учебной дисциплины.

Tsymbrylo S.M.

National University «Lviv Polytechnic»

FOREIGN LANGUAGE AS AN INTEGRAL COMPONENT OF FORMING THE PROFESSIONAL CULTURE OF WOULD-BE ENGINEERS

Summary

The article analyzes the problem of forming the professional culture of would-be engineers in the process of studying a foreign language in higher technical educational establishments. The conditions and factors that effectively influence the formation of foreign language competence of students are determined. The concept «professional culture» is specified, the content of the personal components of the professional culture of an engineer is characterized. The structure of professional culture of students of engineering and technical specialties is defined and its content is characterized. The pedagogical conditions, principles, prerequisites, content, forms and means for the formation of the professional culture of engineering and technical students are theoretically grounded. Didactic conditions for the realization of the educational potential of a foreign language for the effective formation of professional culture of would-be engineers are determined.

Keywords: foreign language, speech competence, professional culture, training of future specialists, pedagogical conditions, pedagogical management, educational and educational potential of the academic discipline.